

В.С. Рижиков
д. пед.н. доцент кафедри
теоретичної та прикладної економіки,
завідувач кафедри теорії і методики
професійної освіти,
Міжрегіональна академія
управління персоналом

**УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК: ЗНАЧЕННЯ, ПРИНЦИПИ
ПОБУДОВИ, АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ТЕОРІЇ І
ПРАКТИЦІ БІЗНЕСУ ТА ОСНОВИ МЕТОДИКИ ЙОГО
ВИКЛАДАННЯ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З
ОБЛІКУ І АУДИТУ**

Постановка проблеми. Управлінський (внутрішньогосподарський) облік посідає центральне місце в процесі підготовки спеціалістів з бухгалтерського обліку та аудиту. Його розбудова є широко творчою роботою на кожному підприємстві, яка ґрунтується на особливостях технології та організації виробництва, потребах інформаційного забезпечення всіх рівнів управління, а особливо Використання в поєднанні системи управління з практикою організації фінансів підприємства. Перехід на національні стандарти бухгалтерського обліку, нові економічні умови розширюють функції та повноваження бухгалтерської служби. Бухгалтерська професія виходить на якісно інший рівень, а бухгалтер аналітик в своїй діяльності піднімається на новий щабель, перейшовши, від облікової реєстрації господарських фактів до аналізу управління виробництвом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам всебічного розвитку економічної освіти в Україні присвячено праці науковців О.Аксьмової, А.Нісімчука, О.Падалки, І.Смолюка, О.Шпака та ін. Методику професійної підготовки з бухгалтерського обліку розкриває М.Теловата в своїх наукових працях.

Мета статті – розкрити значення, принципи побудови управлінського обліку в структурі бізнесу. Науково описати методику викладання дисципліни в системі навчального процесу та порядку вивчення навчальних дисциплін пов'язаних з управлінським обліком.

Особливо важливо сьогодні зуміти викладачу передати свої фахові знання, сформувати у студента майбутнього фінансиста, аудитора навички та вміння з управлінського обліку. Тому що лише теоретичне розуміння предмета не уможливорює практичне використання отриманих знань, відсутність сформованих навичок та вмінь у фінансиста чи як проще називають обліковця на практиці потребує навчання або перенавчання для реальної практичної діяльності. Тому стоїть сьогодні задача викладачів облікових спеціальних дисциплін опанувати методику викладання. Методика викладання облікових дисциплін як оптимальне поєднання загальнодидактичних методів, прийомів та засобів навчання є світоглядною дисципліною, яка вимагає від викладача відповідного рівня розуміння законів управління та специфіки розвитку бухгалтерського обліку як науки, наявності власного світогляду та економічного способу мислення в поєднанні з опанованими основами теорії і методики професійної освіти.

На думку Аксьонової О.В. методика викладання економічних дисциплін є одночасно мистецтвом, технологією передачі знань, таємницею засвоєння предмета, невидимою канвою, у яку вплетені знання та навички тих, хто навчається, інтелектуальною власністю викладача [1, с. 9].

Теловата М.Т. відмічає, що турбота про освіту на державному рівні, створення необхідних умов навчання і виховання молоді, її професійна підготовка - запорука формування інтелектуального потенціалу народу, його духовного відродження, у процесі якого зростає людина-будівник, людина-творець. Вхідження України у світовий освітянський простір та орієнтація на ринок праці вимагають певних змін в організації підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах. В умовах переходу до ринкової економіки відродження бухгалтерії ускладнюється невизначеністю ситуації. Сьогодні світова практика засвідчує, що облік - вкрай необхідна, але досить складна наука [7].

Теорія та практика трансформація сучасного бізнесу вимагає від менеджера (керівника) поглибленні знання щодо основ організації управлінського обліку, то досить переконливо доводять останні дослідження, що управлінський (внутрішньогосподарський) облік посідає центральне місце в процесі підготовки

спеціалістів з обліку та аудиту. Його побудова є широко творчою роботою на кожному підприємстві, яка ґрунтується на особливостях технології та організації виробництва, потребах інформаційного забезпечення всіх рівнів управління. Важливою складовою частиною управлінського обліку є калькуляція собівартості продукції, робіт та послуг.

Сутність управлінського обліку визначено в ст. 1 Закону України від 16.07.99 р. №996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі — Закон про бухоблік) внутрішньогосподарський (управлінський) облік — система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством [5].

Метою управлінського обліку є вивчення загальних принципів побудови облікового процесу стосовно вимог інформаційного та аналітичного забезпечення різних рівнів управління [2; 3].

Дисципліна «Управлінський облік» є складовою частиною загальної системи знань із бухгалтерського обліку, орієнтованих на посилення інформаційно-аналітичної функції обліку, й важливою ланкою в розбудові ринкових відносин. Вона розкриває концептуальні засади збору, систематизації та аналізу облікової інформації з метою формування альтернативних варіантів управлінських рішень.

Значення дисципліни управлінського обліку як навчальної дисципліни є в наступному, щоб навчити студентів вибирати варіанти побудови обліку, виходячи з обсягів виробництва, системи управління, встановленого порядку контролю, ґрунтовно знати методику відображення затрат, виходу продукції та визначення її собівартості на виробничих підприємствах.

Особливістю в практичній частині підготовки є те, що поточний контроль засвоєння знань здійснюється шляхом виконання практичних завдань, написання контрольних робіт, тестовим опитуванням, проміжний - захист модулів, а заключний – написання курсової роботи та складання іспиту. Особливістю ефективного формування практичної складової, а це навички та вмінні у студентів із спеціальності облік і аудит є написання курсової роботи, в якій обов'язково розкриваються практичні розрахунки щодо процесі побудови управлінського обліку на виробничому підприємстві.

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит : проблеми теорії, методології, організації

Знання програмного матеріалу дисципліни стануть в нагоді при проведенні наукових досліджень, вивченні інших дисциплін, написанні курсових і дипломних робіт, в практичній діяльності на посадах, пов'язаних з бухгалтерським обліком, аналізом, контролем, аудитом, фінансовим менеджментом.

Розуміння сутності навчальної дисципліни і науки «Управлінський облік» в цілому починається ще на першому курсі навчання опанування економіко-орієнтованих дисциплін загального циклу підготовки до яких входять: «Основи економічної теорії», «Історія економічних вчень», «Історія економічної думки». З кожним курсом навчання майбутніх фінансистів, спеціалістів з обліку і аудиту поглиблюються економічними знаннями послідовним характером викладу матеріалу. До таких дисциплін відносяться: мікроекономіка (економічні відносини на рівні підприємства), макроекономіка (економічні відносини на рівні держави і досліджуються суб'єкти цих відносин), світова економіка (міжнародні економічні зв'язки між державами та світові економічні об'єднання та організації). Вивчення цих дисциплін формують у студентів економічну думку та мислення. Поступово навчання переходить до спеціальних економічних дисциплін до яких відносяться «Економіка виробництва», «Фінанси» та інші. Професійно орієнтовані та спеціальні професійні дисципліни які обов'язково вивчаються перед «Управлінським обліком» це: бухгалтерський облік, менеджмент, статистика, економіка підприємства, фінанси підприємства, інформаційні системи і технології обліку, ціноутворення, інвестування. При цьому виклад самостійно визначає обсяги подачі матеріалу чередуючи теоретичні основи з практикою використання. І вже на прикінцевому етапі формування майбутнього фінансиста, спеціаліста з обліку та аудиту вивчається «Управлінський облік». Після опанування студентами управлінського обліку вивчаються дисципліни, які спираються на дану дисципліну: аналіз господарської діяльності, оподаткування підприємств, управлінські інформаційні системи в аналізі і аудиті, фінансовий аналіз.

Зміст та аспекти управлінського обліку, що викладені в науковій статті, наявність предмета, методів та основних принципів його побудови, свідчать, що навчальна дисципліна "Управлінський облік" є необхідною складовою фахової підготовки студентів зі

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит : проблеми теорії, методології, організації

спеціальності 6.030509 "Облік і аудит", структура якої відповідає галузевим стандартам вищої освіти. Навчальна дисципліна спрямована на вивчення таких ключових проблем управлінського обліку, як: розкриття мети, змісту та організації управлінського обліку; бюджетування, класифікація та поведінка затрат і результатів, традиційні та сучасні методи калькулювання собівартості продукції; аналіз взаємозв'язку "Затрати - обсяг - прибуток"; облік і контроль за центрами відповідальності та основні напрями розвитку управлінського обліку. Для засвоєння матеріалу передбачаються такі види навчання: лекції, лабораторні заняття, індивідуальна робота під керівництвом викладача, самостійна підготовка, пов'язана з опрацюванням спеціальної літератури, інструктивних матеріалів, заповнення первинної і зведеної документації, реєстрів синтетичного та аналітичного обліку, підготовка рефератів, доповідей, виконання курсової роботи. Для ефективного викладання управлінського обліку здійснюється цілеспрямована робота на посилення зв'язку освіти з науковими досягненнями. Це досягається за рахунок: утілення в освітній процес дослідницького підходу, відтворення в навчальному процесі моделі наукового дослідження, його основних принципів, форм і методів; широкого застосування як навчального матеріалу результатів наукових досліджень регіональної проблематики; залучення студентів до дослідницьких програм навчального закладу та спеціалізованих кафедр обліку і аудиту [4; 8; 9].

Теорія та методики викладання як наука завжди шукає найкоротший шлях до опанування знаннями, навичками та вміннями в найбільш ефективний засіб, що для вивчення «Управлінського обліку» є суттєвим. «Управлінський облік» неможливо вивчати без забезпечення наочності. Заздалегідь необхідно підготувати схеми (організації управлінського обліку, взаємозв'язку фінансового та управлінського плану, процесу прийняття рішень, класифікацію витрат тощо), графіки (поведінки витрат, точки беззбитковості), таблиці (Звіт про фінансові результати та ін.), розрахунки (розподілу непрямих витрат різними способами, трансфертних цін). При цьому як зміст матеріалу, так і форма його викладу повинні бути доступними для розуміння аудиторією. між тим необхідно враховувати викладачу, що заздалегідь підготовлені матеріали

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит : проблеми теорії, методології, організації

(схеми, таблиці) не завжди акцентують увагу та як живий розгляд матеріалу з допомогою дошки в аудиторії. Тому викладачеві в процесі лекційної подачі матеріалу так і на особливо на практичних заняттях необхідно враховувати використання такого досить давнього способу у навчанні, як аудиторна дошка. В наш час звичайно з різного роду модифікаціями.

Зміст предмета управлінського обліку розкривають його чисельні об'єкти, які можна об'єднати у дві групи. До першої відносяться виробничі ресурси, що забезпечують раціональну працю людей у процесі підприємницької діяльності; до другої групи відносяться господарські процеси та їх результати, що складають у сукупності підприємницьку діяльність (виробничу діяльність підприємства) [2].

Навчальна дисципліна спрямована на вивчення таких ключових проблем управлінського обліку, як: розкриття мети, змісту та організації управлінського обліку; бюджетування, класифікація та поведінка затрат і результатів, традиційні та сучасні методи калькулювання собівартості продукції; аналіз взаємозв'язку "Затрати - обсяг - прибуток"; облік і контроль за центрами відповідальності та основні напрями розвитку управлінського обліку.

Роль викладача у процесі підготовки ділового, активного випускника відповідно змісту предмета полягає у тому, щоб усвідомлення студентами опанування управлінського обліку, його методики, перетворилися у «Бажання знати», а наявність ситуаційних завдань, які потребують вибору альтернативних рішень, дозволяли студентам самостійно займатися пошуком нових знань, вирішувати професійні проблеми.

Важливим науково-педагогічним положенням є пріоритет виховання в підготовці фахівців. В умовах, коли освіта стала послугою і товаром (залишаючись в глибинній своїй сутності суспільним благом), її кількість, на думку основних споживачів, визначається її прибутковістю - можливістю отримувати оплачувану роботу, створити власну справу тощо. Сучасна освіта частіше орієнтується на прикладний тип знань, які дають швидкий ефект, задовольняють інтереси замовника – «споживача освітніх послуг».

Висновки. Навчальна дисципліна управлінський облік спрямована на вивчення таких ключових проблем управлінського обліку, як: розкриття мети, змісту та організації управлінського обліку; бюджетування, класифікація та поведінка затрат і результатів, традиційні та сучасні методи калькулювання собівартості продукції; аналіз взаємозв'язку "Затрати - обсяг - прибуток"; облік і контроль за центрами відповідальності та основні напрями розвитку управлінського обліку. Для засвоєння матеріалу передбачаються такі види навчання: лекції, лабораторні заняття, індивідуальна робота під керівництвом викладача, самостійна підготовка, пов'язана з опрацюванням спеціальної літератури, інструктивних матеріалів, заповнення первинної і зведеної документації, реєстрів синтетичного та аналітичного обліку, підготовка рефератів, доповідей, виконання курсової роботи.

Перспектива подальших досліджень полягає у поглибленому аналізі та вдосконаленні існуючих методик викладання управлінського обліку. Впровадження інтерактивних форм навчання в розробку практичних задач, які базуються на реальній виробничій управлінській діяльності.

Список використаних джерел:

1. Аксьонова О.В. Методика викладання економіки: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1998. – 278 с.
2. Атамас П.Й. Управлінський облік: 2-ге видання: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 440с.
3. Бутинець Ф.Ф., Давидюк Т.В., Канурна З.Ф., Малюга Н.М., Чижевська Л.В. Бухгалтерський управлінський облік: Підручник. Издательство: Житомир: ПП "Рута", 2005. – 480 с.
4. Добровський В. М., Гнилицька Л. В., Коршикова Р. С. Управлінський облік: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / За ред. В. М. Добровського. — К.: КНЕУ, 2003. — 235 с.
5. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. №996-XIV із змінами і доповненнями (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 40, ст.365.
6. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит : проблеми теорії, методології, організації

7. Левочко М.Т. Професійна підготовка молодших спеціалістів з бухгалтерського обліку у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації - автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Інститут педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України / М.Т.Левочко. – К, 2003. – 17с.

8. Програма і робоча програма навчальної дисципліни «Управлінський облік» (для студентів спеціальності 6.050100 "Облік і аудит" (6.030509 - «Облік і аудит») 3 курсу денної форми навчання і 4 курсу заочної форми навчання) / Укл.: Власова О.Є. – Харків: ХНАМГ, 2009.- 45 с.

9. Рижиков В.С. Управлінський облік: практична та самостійна робота. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. / В.С.Рижиков. – Кіровоград: КІРУЄ, 2013. - 94с.